

# NIKOLA BATUŠIĆ

(18. II. 1938. - 22. I. 2010.)

Nikola Batušić jedan je od onih naših književnih i kazališnih povjesničara i znanstvenika kojima je kazalište i znanstvena profesija i sudbina! Kako naime drukčije objasniti činjenicu da je svekoliki i nadasve prezaduženi život i društveni angažman ovoga intelektualca, erudita, sveučilišnog profesora i akademika, vodećeg teatrologa i vrsna govornika i predavača, enciklopedista i kozmopolita obilježen kazalištem, njegovom teorijom i njegovom praksom.

Nikola Batušić se rodio 1938. u Zagrebu, u obitelji u kojoj posebno mjesto pripada djedu Branku Gavelli i stricu Slavku Batušiću. U rodnom je gradu, u Hebrangovoj 4, u krugu Lenuzijeve potkove, završio osnovnu školu i gimnaziju, da bi potom studirao romanistiku, germanistiku i komparativnu književnost u Zagrebu, Münsteru i Parizu. Doktorirao je 1965. godine. Od 1963. bio je zaposlen na Akademiji dramske umjetnosti gdje je, u različitim zvanjima - od asistenta do redovitog i profesora emeritusa - predavao povijest drame i kazališta, a više je puta bio i prodekan i dekan ove visoke institucije. Zajedno s Vladanom Švacovim i Rankom Marinkovićem na istoj je instituciji 1978. utemeljio i studij dramaturgije, a pred kraj života i stipendiju sa svojim imenom za obrazovanje studenata dramaturgije.

Iznimnih duhovnih kapaciteta i radne energije, Batušić je godinama predavao teatrološke kolegije i na Odsjeku za kroatistiku, studentima poslijediplomskih i doktorskih studija, ali i na brojnim drugim institucijama i sveučilištima kod nas i u svijetu (Beč, Pariz, Varšava, Prag, Udine, München i dr.). Kao čovjek brojnih znanja i enciklopedijske erudicije, poznavalac svjetskih jezika i kultura, ljubitelj glazbene i likovne umjetnosti, ali i nadasve povlašteni sugovornik, Batušić je zarana uživao status vrsnoga kazališnog znalca, ali i čovjeka rijetke neposrednosti, iskrenosti i otvorenosti, kojom je osvajao, privlačio i – poticajno zaduživao!

Teško je navesti što je sve Nikola Batušić bio i koje je funkcije obnašao: od 1983. član suradnik u Razredu za književnost JAZU, od 1993. predsjednik Akademijina Odbora za kazalište, film, radio i televiziju; od 1994. redoviti član HAZU; jedan je od petorice utemeljitelja Hrvatskoga društva kazališnih kritičara i teatrologa (1969.) i višegodišnji predsjednik istoga društva; od 1979. do 1985. jedan je od dvojice potpredsjednika nevladine udruge u okviru UNESCO-a - Federation internationale de Recherche theatrale (FIRT); član je Matice hrvatske od 1971. (njezina Upravnog odbora 1990.-1993.), Društva hrvatskih književnika od 1972. (član predsjedništva 1990.-1994.), Hrvatskoga centra P.E.N od 1980. godine.

Nikola Batušić je dobitnik mnogih priznanja i uglednih nagrada: za *Povijest hrvatskoga kazališta* 1979. godine nagrade "Vladimir Nazor"; za knjigu *Gavella, književnost i kazalište* nagrade "Marko Fotez" 1984.; nagrade "Petar Brečić" za ukupan prinos hrvatskoj teatrologiji; za knjigu *Književni protusvjetovi - poglavlja iz hrvatske moderne* (zajedno sa Zoranom Kravarom i Viktorom Žmegačem) nagrade "J.J. Strossmayer" za 2001., nagrade "Judita" Društva hrvatskih književnika za *Starija kajkavska drama* 2002. godine, nagrade "Vladimir Nazor" za životno djelo 2005. te Nagrade grada Zagreba 2007. za knjigu *Na rubu potkove* i dr.

Koliko god impresivan, navedeni teatrološki opus ne može obuhvatiti sve ono što je Nikola Batušić značio i predstavljao u našoj kulturi. I površno njegovo prelistavanje uvjerava da gotovo nema teme ili problema u kazališnoj umjetnosti o kojoj nije ostavio svoj duboki pisani trag, svejedno je li posrijedi europsko kazalište ili pak ono hrvatsko, starija ili novija razdoblja i kazališna stremljenja. Od 1965. Batušić je marno pratio sve što se u kazalištu i s kazalištem događa, posebno se dokazavši sustavnim praćenjem kazališnoga života na stranicama časopisa *Republika*. Nametnuvši se pouzdanim kazališnim znalцем visokih i postojanih kriterija, dio kazališnih kritika tiskao je u kasnijoj knjizi *Drama i pozornica. Deset godina hrvatske drame na zagrebačkim pozornicama (1964-1974)* godine 1975. Kazališnoj kritici posvećena je i njegova (prva) knjiga (*Hrvatska kazališna kritika*, 1971.) u kojoj je podastro pouzdan pregled događanja u hrvatskoj kazališno-kritičkoj misli od sredine 19. stoljeća do šezdesetih godina 20. stoljeća. Bavljenje aktualnom kazališnom kritikom u navedenom vremenu Batušićevu je pozornost usmjerilo i na ukupni kazališni život pa je doskora objavio niz studija o hrvatskim dramskim piscima 19. i 20. stoljeća (*Hrvatska drama od Demetra do Šenoe*, 1976. i *Hrvatska drama 19. stoljeća*, 1986.). Može se reći da su navedene knjige i u njima opisan dramski i kazališni prostor hrvatske dramaturgije bile svojevrsna priprema za Batušićevu, po mnogima kapitalnu knjigu, *Povijest hrvatskoga kazališta* (1978.). Posrijedi je, kako ističe Senker, "jedina knjiga te vrste u hrvatskoj teatrologiji koja prati kazališna zbivanja u svim hrvatskim kazališnim središtima od izvedaba srednjovjekovnih liturgijskih drama do pojave neovisnih kazališnih družina u 70-im godinama 20. st., vrednujući navedeni kompleks u ozračju europskih kazališnih i književnih događanja". Laskavo i zasluženom priznanje honorirano Nazorom nagradom bilo je svojevrsni poticaj u Batušićevu još predanijem radu koji se ogleda u sjajnoj monografskoj studiji o jednom od najistaknutijih kazališnih ljudi u hrvatskoj kazališnoj povijesti – Branku Gavelli. Iako njegov djed i čovjek s povlaštenim utjecajem u njegovu duhovnom razvoju, Batušić je u studiji - *teatrologii gavelliani* - znanstveno i kritički osvijestio sve aspekte Gavellina kazališnoga i književnog rada kojim je hrvatskom kazalištu priskrbio europske dimenzije, iščitavajući u njegovim režijama "nastavak njegova vlastita književnog stvaranja".

Znanstvenom akribijom, pouzdanošću i uvjerljivošću svojih interpretacija pozornost privlače i ostali Batušićevi naslovi: *Skrovito kazalište – ogleđi o hrvatskoj dramati* (1984.), *Narav od fortune – studije o starohrvatskoj dramati i kazalištu* (1991.) te *Uvod u teatrologiju* (1991.). Potaknuta potrebom da se objasni kazališni fenomen, njegovo značenje i uloga u društvenom životu, potonja knjiga promišlja kazališni fenomen iz *unutarnje* (kroz govor drame, glume, režije, scenografije...) i *vanjske* (povijest i estetika kazališta, teorija kazališta, discipline istraživanja...) perspektive koje, zajedno, u prepoznatljivu diskursu, Batušića legitimiraju kao vrsnog znalca i sjajnog teoretičara upućena u sve sadržaje i oblike teatarske povijesti, ali i kao teatarskog zanesenjaka koji kazališni govor propituje kroz oblike njegove verifikacije na sceni. Raspravljajući o svim aspektima teatrologije, njezinim disciplinama, zadaćama i mogućnostima, granicama, predmetu, metodama, instrumentariju, odnosu dramskog teksta i publike, kazališnom prostoru, publici u kazališnom zrcalu itd., Batušić je u *Uvodu u teatrologiju* podastro knjigu/vodič koju možemo označiti abecedom (teorije) kazališta, nezaobilaznom u svakom promišljanju kompleksnog kazališnoga fenomena.

Kao vrsni poznavatelj povijesti kazališta Batušić je hrvatsku dramsku riječ uvijek promatrao u ozračju širih europskih događanja, imajući u vidu njezino značenje u razvoju našeg kazališta i naše kulture općenito. Na tom su tragu nastale knjige *Trajnost tradicije* (1995.), *Studije o hrvatskoj drami* (1999.) i *Starija kajkavska drama* (2002.) s obiljem tema iz hrvatskoga dramskog stvaranja i kazališnog života, od istraživanja starije povijesti hrvatskoga glumišta i dramske riječi, žanrovskog sustava do odnosa prema publici kao sastavnom čimbeniku kazališnoga čina.

Bolji poznavatelji kazališne povijesti naglašavaju i značenje Batušićeve *Teatrološke čitanke* (2004.) te interpretacije hrvatske kazališne moderne (*Književni protusvjetovi*, 2001.), a posebice apostrofiraju knjigu *Riječ mati čina – Krležin kazališni krug* (2007.) u kojoj sažima dvadesetogodišnja istraživanja Krležina kazališta, sudbinu njegova mladenačkog teatra, genezu pojedinih drama, veze sa slikarstvom, sve do interesa za imena iz Krležina kruga od kojih su neki posve zaboravljeni.

U ovakvom podsjećanju na veliko ime, nužno su izvan interesa našeg opisa ostali brojni Batušićevi prilozi poput antologijskog zbornika *Pučki igrokazi XIX. stoljeća* (PSHK, 1973.), uredništvo više knjiga u *Pet stoljeća hrvatske književnosti* i u *Stoljećima hrvatske književnosti*, kritička izdanja djela Matoša, Nazora, teatrologijske biblioteke, te mnoštvo članaka u stranim časopisima i novinama. Kapitalnog je nacionalnog značenja i Batušićevo uredništvo monografije *Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu 1860-1985.* u dva sveska, voditeljstvo i organizacija Dana hvarskog kazališta i Dana Ranka Marinkovića, čime dokraja nije iscrpljen sav onaj rad kojim je ovaj autor zadužio hrvatsku književnost i kulturu uopće.

Ne smije se, dakako, zaboraviti ni Batušićeva memoarska proza (*Na rubu potkove*) koja ga otkriva u sjetnom i nostalgичnom prebiranju po tajnama književnosti i kazalištu posvećenoga života.

Nikolu Batušića poznajem od studentskih dana, kada sam bojažljivo pokucao na vrata njegove sobe u potrazi za odgovorom na neka pitanja kojima tada nisam znao odgovor. Nelagoda i strah potenciran neizvjesnošću kako će to završiti ubrzo je nestala profesorovim "sjedite kolega, što vam treba". A onda je sve bilo lakše; pitanje koje me zanimalo ubrzo mi je otkrilo da stojim pred čovjekom iznimne kulture i enciklopedijske obrazovanosti, ali i čovjekom koji me, u mojoj znatiželji, prihvatio kao sebi ravnoga. Kada se danas toga prisjećam, imam osjećaj kao da mi je želio poručiti da je on tu zbog nas mlađih. To su mi potvrdili i drugi kolege koji su profesora Batušića poznavali. Na tu zgodu, od koje je prošlo više od dvadesetak godina, podsjetio sam profesora prigodom obilježavanja Begovićeve obljetnice u Vrlici 1995. godine. Tada čvršće uspostavljen odnos kasnije se proširio susretima na sastancima Odbora Krležina fonda i povjerenstava za dodjelu Krležine nagrade. Iz tih je susreta zacijelo stigao i poziv da za Akademijin *Forum*, kojemu je akademik Batušić bio urednik, pišem književnu kroniku. Profesora sam posljednji put susreo u Akademiji, negdje s jeseni 2009. godine, u vrijeme kada se znalo da bolest sve više njegov život usmjerava na put s kojega nema povratka.

Akademik Batušić bio je "vodeći hrvatski teatrolog", neporeciv autoritet u brojnim pitanjima književnosti i teatrologije. Vrsni poznavalac povijesti kazališta, europskoga i hrvatskoga podjednako, bio je prvorazredni intelektualac, erudit,

poznavatelj i ljubitelj umjetnosti, ugodan i drag sugovornik, ali i uistinu dobar čovjek. Njegovom smrću hrvatska su književna i teatrološka znanost te kultura općenito izgubile veliko ime, vrsnog znanstvenika i velikog čovjeka, "hrvatskog domoljuba" širokih europskih duhovnih horizonata. Ime čiji će odlazak biti teško nadomjestiti i čiji odlazak doživljavam i kao osobni gubitak.

Ivan Bošković